

KONSTITUCIJAI PRIEŠTARAUJANČIŲ TEISĖS AKTŲ PAŠALINIMO IŠ TEISĖS SISTEMOS ATIDĖJIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ KONSTITUCINIŲ TEISMŲ PRAKTIKOJE

Doktorantė Viktorija Staugaitytė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT–08303 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas V.Staugaityte@lrkt.lt

Pateikta 2005 m. lapkričio 29 d.

Parengta spausdinti 2006 m. vasario 6 d.

Pagrindinės sąvokos: neigiami konstitucinių teismų sprendimų padariniai, nekonstitucinio teisės akto galios netekimo atidėjimas, sprendimų poveikis *pro futuro*, Konstitucinio Teismo nutarimų įsigaliojimo atidėjimas.

S a n t r a u k a

Konstitucijai prieštaraujančio įstatymo ar kito teisės akto pašalinimas iš teisės sistemos Konstitucinio Teismo nutarimu gali lemti teisinio reguliavimo spragų susidarymą, taip pat sukelti kitų nepageidautinų padarinių. Siekiant išvengti problemų, susijusių su teisės sistemos pokyčiais, pašalinus iš jos nekonstitucines teisės normas, užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje yra taikomi įvairūs būdai, iš jų bene labiausiai paplitęs – nekonstitucinių teisės aktų galios netekimo (pašalinimo iš teisės sistemos) atidėjimas.

Šiame straipsnyje apžvelgiami esminiai užsienio valstybių konstitucinių teismų ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikos taikant atidėjimo institutą ypatumai, aptariami pagrindiniai argumentai, kuriais įvairių šalių konstituciniai teismai grindžia savo sprendimus atidėti nekonstitucinių nuostatų pašalinimą iš teisės sistemos, taip pat kai kurie tokio pobūdžio sprendimų teisinių padarinių teoriniai ir praktiniai aspektai.

I ž a n g a

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Taigi Konstituciniam Teismui pripažinus teisės aktą prieštaraujančiu Konstitucijai jis yra pašalinamas iš teisinės apyvartos. Kai kuriais atvejais (pavyzdžiui, kai prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažįstamos nuostatos, nustatančios kokius nors teisių ar laisvių ribojimus) to ir užtenka, kad būtų atkurta hierarchinė teisės sistemos darna ir užtikrinta Konstitucijos viršenybė.¹ Tačiau neretai Konstituci-

¹ Kaip pavyzdžius galima būtų nurodyti Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimą, kuriuo *inter alia* pripažinta, jog Konstitucijai prieštarauja Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėdžių departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 13 straipsnio 3 dalies nuostata, kad nuteistiems už tyčinių nusikaltimų padarymą asmenims paskirtoji pareigūnų ir karių valstybinė pensija nebe mokama [1], t. p. Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimą, kuriuo prieštaraujančia Konstitucijai pripažinta Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad siūlyti Seimui pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui turi teisę Respublikos Prezidentas, o dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjų bei Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų – taip pat ir teisėjų garbės teismas [2].

nio Teismo konstatavimas, kad tam tikras teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijai, pats savaime dar neatkuria Konstituciją atitinkančios padėties, ir yra reikalinga atitinkama įstatymų leidėjo intervencija. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo įstatymas (jo dalis) pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, teisės sistemoje gali atsirasti įvairių neapibrėžčių, *lacunae legis* – teisinio reguliavimo spragų, net vakuumas. Tuomet būtina įstatyminių reguliavimų pakoreguoti taip, kad būtų pašalintos teisinio reguliavimo spragos, kitos neapibrėžtys, kad teisinis reguliavimas taptų aiškus, darnus“ [3; 4]. Tačiau kol įstatymų leidėjas pataisys Konstitucijos neatitinkančią reguliavimą, gali praeiti nemažai laiko. Tad kaip gi šiuo laikotarpiu teisės spragos problema turėtų spręsti teismai ir kitos teisę taikančios institucijos? Kuo vadovaudamasis tokiu atveju būtų turėtų išspręsti teismas, kuris, suabejojęs toje byloje taikytino įstatymo atitiktimi Konstitucijai, inicijavo jo konstitucingumo tyrimą Konstituciniame Teisme?¹

Civilinėje teisenoje didesnių problemų neturėtų kilti, nes teismai gali užpildyti teisės spragą taikydami įstatymo ar teisės analogiją, aiškindami teisę, tiesiogiai taikydami Konstituciją.² Tačiau viešosios teisės srityje analogijos taikymo galimybės yra labai ribotos arba jos taikyti apskritai neleidžiama (pvz., baudžiamojoje teisėje).

Kai kurių užsienio valstybių įstatymai ar konstitucinių teismų jurisprudencija teisę taikančioms institucijoms nurodo teisinio reguliavimo spragas (tiek atsirandančias įsigaliojus konstitucinio teismo sprendimui, tiek egzistavusias anksčiau ir lėmusias įstatymo pripažinimą nekonstituciniu) užpildyti tiesiogiai vadovaujantis Konstitucija.³

Jeigu Konstitucijos nuostata, kuria grindžiamas Konstitucinio Teismo nutarimas dėl tam tikro įstatymo nekonstitucingumo, yra pakankamai konkretaus turinio, užpildyti įstatyminių reguliavimo spragą tiesiogiai taikant Konstituciją iš tiesų gana paprasta.⁴ Tačiau tai įmanoma ne visada. Juk Konstitucijoje nėra numatyta konkrečių sprendimų kiekvienai teisinei problemai, o konstitucinių principų taikymas, nesant tam tikrai teisinei situacijai skirto teisinio reguliavimo, iš esmės yra ne kas kita kaip bylos išsprendimas remiantis teisės analogija, kuri, kaip minėta, leidžiama ne visose teisės šakose. Taigi susidūrę su teisės spraga, atsiradusia Konstitucinio Teismo nutarimu pašalinus tam tikrą įstatymo nuostatą iš teisinės apyvartos, teismai ir kitos teisę taikančios institucijos kai kada gali atsidurti gana keblioje padėtyje. Dėl to gali kilti pavojus asmenų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimui.

Be to, neretai Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais įstatymai ar kiti teisės aktai pripažįstami prieštaraujančiais Konstitucijai, gali sukelti ir kitokių nepageidautinų padarinių – pavyzdžiui, jiems įgyvendinti gali prireikti didelių neplanuotų valstybės biudžeto išlaidų ir kt.

Su neigiamų padarinių, galinčių kilti pašalinus nekonstitucinį įstatymą ar kitą teisės aktą iš teisės sistemos, problema savo praktikoje susiduria visi konstituciniai teismai. Kai kuriose valstybėse tam tikros tokių padarinių išvengimo galimybės yra numatytos konstitucijose ir (arba) įstatymuose,

¹ Tais atvejais, kai tam tikrų neapibrėžčių ar net spragų atsiranda konstatavus poįstatyminio akto prieštaravimą įstatymui, teisę taikančios institucijos paprastai gana nesunkiai gali išspręsti šias problemas remdamosi atitinkamomis įstatymo nuostatomis. Todėl šiame straipsnyje kalbant apie teisės spragas iš esmės turimos mintyje spragos, atsirandančios pripažinus įstatymo (ar atskirų jo nuostatų) nekonstitucingumą.

² Žr.: Civilinio kodekso 1.8 str., Civilinio proceso kodekso 3 str. 6 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. 1 2 p. // Teismų praktika. Nr. 9. P. 50.

³ Pvz., Rusijos Konstitucinio Teismo įstatyme (79 str. 4 d.) nustatyta, kad, jeigu Konstitucinio Teismo nutarimu norminis aktas pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai arba iš Konstitucinio Teismo nutarimo išplaukia būtinybė pašalinti teisinio reguliavimo spragą, kol bus priimtas naujas norminis aktas turi būti tiesiogiai taikoma Rusijos Federacijos Konstitucija.

Lenkijos Konstitucinis Tribūnolas yra pažymėjęs, kad tais atvejais, kai įstatymo prieštaravimas Konstitucijai konstatuojamas dėl jame esančios spragos, įstatymų leidėjui kyla pareiga reguliavimą įstatymu atitinkamai pataisyti (papildyti), o kol tai bus padaryta, institucijos, kurioms teks taikyti šį įstatymą, atsižvelgdamos į Konstitucinio Teismo sprendimą, turės ieškoti tokių šio įstatymo interpretavimo būdų, kad būtų užtikrinta praktikos atitiktis Konstitucijai (2004 m. gegužės 18 d. nutarimas SK 38/03 ir 2005 m. sausio 12 d. nutarimas K 24/04, <http://www.trybunal.gov.pl>).

⁴ Štai, pavyzdžiui, įsigaliojus Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimui [5], kuriuo buvo pripažinta, kad Santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio 2 dalis, nustačiusi, jog pripažįstama tikta santuoka, sudaryta valstybiniuose civilinės metrikacijos organuose, o religinės santuokos apeigos, kaip ir kitos religinės apeigos, neturi teisinės reikšmės, ir šio kodekso 12 straipsnio 2 dalies norma, jog sutuoktinių teises ir pareigas sukuria tik santuoka, sudaryta valstybiniuose civilinės metrikacijos organuose, prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 4 daliai, kurį laiką santuokos sudarymo ir registravimo teisinius santykius tiesiogiai reguliavo Konstitucijos 38 straipsnio 4 dalis („Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“).

Panaši teisinė padėtis susidarė Konstituciniam Teismui 2000 m. birželio 30 d. nutarimu [6] pripažinus, kad Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir 30 straipsnio 1 bei 2 dalims prieštarauja Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria paneigiama teisė į žalą atlyginimą asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas neįsiteisėjęs ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas, todėl net ir nesant atitinkamo įstatymo asmui gali reikalauti jam atlyginti neteisėtais valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmais padarytą žalą tiesiogiai remdamasis Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalimi bei kitais Konstitucijos straipsniais, kuriuose nustatytos atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo garantijos.

kitur šios problemos sprendimo būdai susiformavo (arba dar tik formuojasi) konstitucinių teismų praktikoje. Šiaip ar taip visi konstituciniai teismai, įvertinę teisinę padėtį, kuri galėtų susidaryti įsigaliojus sprendimui dėl tam tikro teisės akto nekonstitucingumo, ieško tinkamiausių būdų užtikrinti, kad nekonstitucinės nuostatos iš teisės sistemos būtų pašalintos kuo sklandžiau.

Viena populiariausių teisinių priemonių, siekiant išvengti teisės spragų ir kitokių nepageidautinų sprendimų, kuriuo konstatuojamas įstatymo ar kito teisės akto nekonstitucingumas, padarinių, yra šio akto pašalinimo iš teisės sistemos atidėjimas. Kai kuriose valstybėse konstituciniam teismui pripažinus įstatymą prieštaraujančiu konstitucijai, vėl įsigalioja juo panaikintos arba pakeistos teisės normos.¹ Siekiant užkirsti kelią nevienodai teismų praktikai sprendžiant bylas dėl teisinių santykių, kuriuos reguliavo konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintos teisės normos, galima ir tokia išeitis, kad teismai įpareigojami sustabdyti procesą šiose bylose, kol bus priimtos atitinkamos įstatymo pataisos.² Įmanomas netgi toks minėtų problemų sprendimo būdas, kai konstitucinis teismas pats nustato visiems privalomą laikiną teisinį reguliavimą, galiojantį tol, kol įstatymų leidėjas priima atitinkamas konstitucijai prieštaraujančio įstatymo pataisas.³ Be to, teisinio reguliavimo spragų ir dėl jų teisę taikančioms institucijoms galinčių kilti neaiškumų leidžia išvengti ir tokie užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje dažnai taikomi sprendimų formulavimo metodai, kai prieštaraujančia arba neprieštaraujančia konstitucijai pripažįstama tik tam tikra konstitucinio teismo sprendime nurodyta įstatymo interpretacija⁴ arba kai įstatymas pripažįstamas „dar atitinkančiu konstituciją“, kartu atkreipiant įstatymų leidėjo dėmesį į būtinybę jį pakeisti, kad būtų išvengta ateityje galinčio kilti nekonstitucingumo⁵, taip pat kitos sprendimų formulavimo technikos⁶.

Visi šie konstitucinių teismų praktikoje taikomi būdai, leidžiantys išvengti problemų, susijusių su teisės sistemos pokyčiais, pašalinus iš jos nekonstitucines teisės normas, dėl ribotos straipsnio apimties negali būti išsamiau aptarti, tad šio straipsnio nagrinėjimo dalyku pasirinktas tas, kurį taiko ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Konstitucijai prieštaraujančių teisės aktų galios netekimo atidėjimas užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje

Konstitucinių teismų diskrecija pripažinus įstatymą ar kitą teisės aktą prieštaraujančiu konstitucijai kartu atidėti terminą, nuo kurio tas aktas neteks galios, numatyta daugelio valstybių konstitucijose ir (arba) įstatymuose. Tai bene labiausiai paplitęs būdas užkirsti kelią nepageidautiniams padariniams, kurie galėtų kilti, jeigu konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas nedelsiant būtų pašalintas iš teisės sistemos. Konstituciniam teismui nukreipus savo sprendimo galią *pro futuro*, laikas nuo sprendimo įsigaliojimo iki teismo nustatytos datos, kai nekonstituciniu pripažintas teisės aktas neteks galios, yra skiriamas šiam teisės aktui pataisyti.

Termino atidėjimo galimybė pirmiausia buvo numatyta Austrijos Konstitucijoje. Joje įtvirtintas konstitucinės justicijos institutas, kaip žinoma, yra H. Kelseno kūrinys ir remiasi jo išvystyta nuginčijamumo doktrina. H. Kelsenas manė, jog konstitucinis teismas turi turėti teisę nustatyti, kad konstitucijai prieštaraujantis įstatymas neteks galios tik praėjus tam tikram terminui nuo teismo sprendimo oficialaus paskelbimo, bent jau tam, kad parlamentas galėtų šį įstatymą atitinkamai pakeisti ir būtų išvengta tokios padėties, kai teisiniai santykiai, kuriuos reguliavo panaikintasis įstatymas, gana ilgą laiką liktų nereguliuoti [7, p. 243]. Priminsime, kad pagal nuginčijamumo doktriną konstitucijai prieštaraujantis įstatymas nėra laikomas negaliojančiu *ipso iure* (niekiniu) – jis galioja ir sukelia teisinius padarinius tol, kol jo nepanaikina konstitucinis teismas. Taigi teismo sprendimui tenka konstitutyvus vaidmuo, nes būtent jis lemia iki tol galiojusio įstatymo galios pradžią ir pašalinimą iš teisės

¹ Austrijoje ir Portugalijoje tai numatyta Konstitucijose, Slovakijoje – Konstitucinio Teismo įstatyme, Vokietijoje, Bulgarijoje, Lenkijoje tai kyla iš konstitucinių teismų jurisprudencijos.

² Tokia praktika yra susiklosčiusi, pvz., Vokietijoje. Federalinis Konstitucinis Teismas neretai savo sprendimuose tiesiogiai nurodo teismams sustabdyti procesus, tačiau Vokietijos konstitucinės teisės doktrinoje neabejojama, kad tokia teismų pareiga kyla ir be specialaus Konstitucinio Teismo nurodymo.

³ Tokio pobūdžio sprendimai, kuriuose nustatomas laikinas teisinis reguliavimas (vok. *Übergangsregelungen*), būdingi Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo praktikai.

⁴ Vadinamieji interpretaciniai sprendimai. Kai kuriose valstybėse, pvz., Vokietijoje, sprendimų formulavimo metodu, kai įstatymas pripažįstamas neprieštaraujančiu konstitucijai, su sąlyga, kad jis bus interpretuojamas taip, kaip nurodyta Konstitucinio Teismo sprendime, įprasta vadinti Konstituciją atitinkančiu aiškinimu (vok. *verfassungskonforme Auslegung*).

⁵ Vadinamieji „apeliuojantieji“ sprendimai (vok. *Appellentscheidungen*, pranc. *décisions appel*) arba sprendimai dėl „laikino konstitucingumo“, būdingi Vokietijos, Ispanijos, Rumunijos konstitucinių teismų praktikai.

⁶ Pvz., Italijos Konstitucinio Teismo priimami vadinamieji papildantieji (it. *le sentenze additive*) ir pakeičiantieji (it. *le sentenze sostitutive*) sprendimai.

sistemos. Todėl nuginčijamumo teorijos kontekste iš tiesų atrodo pakankamai pagrįsta ir logiška, kad konstitucinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, gali pats spręsti, ar konstitucijai prieštaraujantis aktas panaikintinas *ex nunc*, t. y. nuo teismo sprendimo įsigaliojimo momento, ar *ex tunc*, t. y. retroaktyviai, ar *pro futuro*, t. y. nuo tam tikros datos ateityje.

Taigi Austrijos Konstitucija numato Konstitucinio Teismo teisę nustatyti terminą, nuo kurio Konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas neteks galios; šis terminas negali būti ilgesnis nei 18 mėnesių.¹

Iš Austrijos teisinės sistemos termino atidėjimo institutą perėmė ir daugelis Rytų bei Vidurio Europos valstybių. Čekijos, Vengrijos, Kroatijos, Latvijos konstitucinių teismų diskrecija nustatyti, nuo kada nekonstitucinės teisės normos neteks galios, nėra apribota jokiais maksimaliais terminais.² Lenkijoje šis terminas negali viršyti aštuoniolikos mėnesių, jeigu konstatuojamas įstatymo nekonstitucingumas, o kitų norminių aktų galios netekimas gali būti atidėtas ne ilgiau kaip dvylikai mėnesių nuo Konstitucinio Tribunolo nutarimo paskelbimo dienos.³ Termino atidėjimo galimybė yra numatyta ir Slovėnijoje – čia įstatymo panaikinimas gali būti atidėtas ne ilgesniam kaip vienerių metų terminui.⁴

Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat neretai savo sprendimuose nurodo toliau laikinai taikyti Konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintas teisės normas, kol įstatymų leidėjas nustatys naują teisinį reguliavimą⁵, tačiau, skirtingai nei Austrijoje ir kitose minėtose valstybėse, ši praktika grindžiama ne tiesiogiai Konstitucijoje ar Federalinio Konstitucinio Teismo įstatyme įtvirtintais įgaliojimais, o paties Konstitucinio Teismo doktrina. Įstatymų konstitucingumo kontrolės institutas Vokietijoje buvo kuriamas remiantis tradiciškai įsitvirtinusia negaliojimo koncepcija, pagal kurią nekonstituciniai įstatymai laikomi negaliojančiais *ipso iure*, tad pagrindinė Vokietijos Konstitucinio Teismo įstatyme numatyta sprendimų dėl nekonstitucingumo forma yra Konstitucijai prieštaraujančio įstatymo pripažinimas niekiniu (vok. *nichtig*); toks pripažinimas reiškia įstatymo negaliojimą *ex tunc*. Tačiau kadangi tam tikrose teisinėse situacijose retroaktyvus įstatymo (ar atskirų jo nuostatų) pašalinimas iš teisės sistemos nėra tinkamiausias būdas ištaisyti Konstitucijos reikalavimų neatitinkančią padėtį, Vokietijos Konstitucinis Teismas „išrado“ ir kitą, alternatyvų sprendimo dėl nekonstitucingumo variantą, kuris 1970 m. buvo įtrauktas ir į Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymą, tiesa, gana fragmentiškai.⁶ Ši sprendimo forma (vok. *blosse Unvereinbarerklärung*), kai įstatymas pripažįstamas „tik“ neatitinkančiu Pagrindinio Įstatymo, bet nepaskelbiamas niekiniu, suteikia Konstituciniam Teismui galimybę pratęsti prieštaraujančiomis Pagrindiniam Įstatymui pripažintų nuostatų taikymą, o tai būtų neįmanoma pripažinus jas niekinėmis. Kaip formalų teisinį pagrindą, leidžiantį pratęsti nekonstitucinių normų taikymą, Teismas kai kada nurodo Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymo 35 straipsnį, kuris suteikia Konstituciniam Teismui įgaliojimus savo sprendime nustatyti, kaip jis turi būti įgyvendinamas⁷, tačiau iš esmės tokia Konstitucinio Teismo praktika grindžiama jo paties jurisprudencijoje suformuluota nuostata, kad Konstitucijai prieštaraujančių normų galiojimas turi būti pratęstas, jeigu situacija, kuri susidarytų pripažinus jas niekinėmis, būtų dar labiau nutolusi nuo konstitucinės tvarkos reikalavimų negu laikinas jų taikymas.⁸ Šios kategorijos sprendimuose Vokietijos Konstitucinis Teismas paprastai nustato konkretų terminą (neretai gana ilgą – iki trejų, ketverių metų), per kurį įstatymų leidėjas turi įstatymą pataisyti. Pasibaigus šiam terminui nekonstitucinėmis pripažintos įstatymo nuostatos negali būti taikomos, tad, jeigu įstatymų leidėjas iki nustatyto termino neįvykdo savo pareigos, teismai turi spręsti bylas remdamiesi Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimu, kuriame neretai būna nustatyti labai konkretūs reikalavimai įstatymo turiniui⁹.

Taigi termino atidėjimo institutas reiškia, kad konstitucinio teismo sprendimu tam tikram laikui yra pratęsiamas konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintų nuostatų galiojimas. Tai gana paradoksali situacija, nes per tą laiką, kuris skiriamas teisinio reguliavimo pataisoms priimti, konstitucijai prieštaraujančios nuostatos turi būti taikomos ir gali sukelti naujus teisinius padarinius. Teisinėje literatūroje kartais netgi išreiškiama abejonė, ar tokia situacija apskritai yra suderinama su konstitucinio teisin-

¹ Austrijos Federalinio Konstitucinio įstatymo 139 str. 5 d., 140 str. 5 d.

² Čekijos Konstitucijos 89 str. 1 d. ir Konstitucinio Teismo įstatymo 70 str. 1 d.; Vengrijos Konstitucinio Teismo įstatymo 43 str. 4 d.; Kroatijos Konstitucinio Teismo įstatymo 55 str. 2 d.; Latvijos Konstitucinio Teismo įstatymo 32 str. 3 d.

³ Lenkijos Konstitucijos 190 str. 3 d.

⁴ Slovėnijos Konstitucijos 161 str. 1 d.

⁵ Žr. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimus: Bundesverfassungsgerichtsentscheidungen (toliau – BVerfGE) 33, 303 (305); 37, 217 (218); 72, 330 (333); 73, 40 (42); 83, 130 (130); 87, 153 (154); 91, 186 (187); 93, 121 (131); 97, 228 (270); 98, 169 (171); 99, 300 (331); 100, 195 (196) ir kt.

⁶ Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo įstatymo 31 str. 2 d., 79 str. 1 d.

⁷ Žr., pvz.: BVerfGE 91, 186 (207); 93, 121 (131); 98, 169 (215); 99, 300 (331).

⁸ Žr., pvz.: BVerfGE 33, 303 (347); 72, 330 (422); 73, 40 (102); 83, 130 (154); 87, 153 (177); 97, 228 (270); 100, 195 (208).

⁹ Kartais Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas savo sprendime nustato laikiną teisinį reguliavimą, kuris įsigaliojtu, jeigu įstatymų leidėjas iki nustatyto termino neištaisytų Konstitucijai prieštaraujančios padėties.

gumo samprata [8, p. 189]. Tuo tarpu buvusio Lenkijos Konstitucinio Tribunolo pirmininko A. Zoll'io nuomone, termino, kai tam tikra nuostata neteks galios, atidėjimas reiškia, jog yra atidedamas šios nuostatos konstitucingumo prezumpcijos panaikinimas ir ji turi būti traktuojama kaip atitinkanti konstituciją [9, p. 246]. Tačiau, kaip taikliai pažymi M. Safjanas, tai tik formuluočių klausimas, kaip kvalifikuoti tokią teisinę padėtį – ar kaip nekonstitucingumo toleravimą, ar kaip atidėtą nekonstitucingumą, ar kaip specifinį laikiną nekonstitucinės nuostatos pavertimą konstitucine, – kiekvienu atveju tokio sprendimo priėmimas turi būti pagrįstas svariais argumentais, susijusiais su dar labiau nei laikinas konstitucijos neatitinkančių nuostatų taikymas konstitucijai disonuojančios padėties susidarymo grėsme [10]. Nors šis bendriausio pobūdžio kriterijus konstitucinių teismų jurisprudencijoje dažniausiai nėra akcentuojamas, įvertindami galimus savo sprendimo teisinius padarinius konstituciniai teismai, be jokios abejonės, jį turi mintyje.¹ Kaip pažymi M. Safjanas, siekis išvengti dar labiau konstitucines vertybes pažeidžiančių padarinių nei tie, kuriuos sukels laikinas konstitucijai prieštaraujančių nuostatų taikymas, iš esmės yra svarbiausias aksiologinis argumentas, kuriuo galima pateisinti nekonstitucinių nuostatų laikiną palikimą teisės sistemoje [12].

Galima išskirti keletą konkrečių argumentų, kuriais įvairių šalių konstituciniai teismai grindžia savo sprendimus pratęsti nekonstitucinių nuostatų taikymą.

Bene dažniausiai tokių sprendimų priėmimą lemia siekis išvengti teisės spragų (teisinio vakuomo) susidarymo. Suprantama, ne kiekviena teisės spraga yra tiek esminė, kad lemtų būtinybę pratęsti nekonstitucinių nuostatų galiojimą. Tad pratęsdami šį terminą konstituciniai teismai paprastai argumentuoja tuo, kad teisės spragos atsiradimas sukeltų pavojų tam tikriems svarbiems visuomenės, valstybės ar asmenų interesams.

Kitas argumentas yra siekis išvengti neigiamų konstitucinio teismo sprendimo padarinių valstybės finansų pusiausvyrai, kai akivaizdu, kad sprendimui įgyvendinti reikės didelių valstybės biudžete nenumatytų finansinių išlaidų. Beje, pavyzdžiui, Lenkijos Konstitucijos kūrėjai būtent su tokia intencija ir įtvirtino termino atidėjimo galimybę [13, p. 54; 14, p. 210–211] (nors praktikoje Lenkijos Konstitucinis Tribunolas šia savo teise dažniau naudojasi kitais atvejais). Kita vertus, kaip taikliai pastebi C. Kosikowskis, termino atidėjimo galimybė leidžia konstituciniam teismui sprendžiant įstatymų konstitucingumo klausimus atmesti skrupulus, susijusius su rūpesčiu dėl valstybės finansų [15, p.158].

Kartais konstitucinių teismų apsisprendimą pratęsti konstitucijos reikalavimų neatitinkančių nuostatų taikymą lemia ir kitos priežastys. Kaip pavyzdį galima nurodyti Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 2005 m. balandžio 27 d. nutarimą, kuriuo Baudžiamojo proceso kodekso nuostata, leidžianti pagal Europos arešto orderį perduoti Lenkijos pilietį Europos Sąjungos valstybei nare², buvo pripažinta prieštaraujanti Lenkijos Konstitucijos 55 straipsnio 1 daliai, draudžiančiai piliečio ekstradiciją [16]. Tribunolas 18 mėnesių atidėjo šios Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos galios netekimą, motyvuodamas Lenkijos Respublikos įsipareigojimais, kylančiais iš jos narystės Europos Sąjungoje. Argumentuodamas būtinybę pratęsti minėtos nuostatos taikymą Tribunolas visų pirma akcentavo tokias vertybes kaip Konstitucijoje įtvirtintas Lenkijos įsipareigojimas laikytis ją saistančios tarptautinės teisės ir jos, kaip fundamentalų principą *pacta sunt servanda* gerbiančios valstybės, patikimumas tarptautiniuose santykiuose. Tribunolas konstatavo, kad neatidėliotinas ginčijamos nuostatos pašalinimas ne tik vestų prie Lenkiją saistančių tarptautinių įsipareigojimų pažeidimo, bet ir galėtų užtraukti sankcijas pagal Europos Sąjungos teisę.³ Konstitucinis Tribunolas taip pat pabrėžė, kad Europos arešto orderio institutas turi didelę reikšmę kovojant su nusikalstamumu, ypač organizuotu ir tarptautiniu, taip kartu užtikrinant ir Lenkijos vidinį saugumą, tad tinkamas ir kartu Konstitucijai atitinkantis Tarybos pamatinio sprendimo dėl Europos arešto orderio įgyvendinimas turi būti prioritetinis Lenkijos įstatymų leidėjo uždavinys. Atsižvelgęs į tai, kad šiam tikslui gali būti reikalingas atitinkamas Konstitucijos pakeitimas, Tribunolas atidėjo ginčijamos nuostatos galios netekimą maksimaliam Konstitucijos leidžiamam terminui ir pabrėžė, kad iki šio termino pabaigos Lenkijos teismai negali atsisakyti perduoti Lenkijos piliečius, kurių atžvilgiu yra išduotas Europos arešto orderis.⁴

¹ Štai, pvz., Lenkijos Konstitucinio Tribunolo Seimui ir Senatui pateiktoje „Informacijoje apie esmines problemas, kylančias iš Tribunolo veiklos ir jurisprudencijos 2004 m.“ konstatuojama, kad Tribunolas naudoja Konstitucijoje įtvirtintu įgaliojimu atidėti Konstitucijai prieštaraujančių nuostatų galios netekimo terminą vadovaudamasis būtent minėtu kriterijumi (žr. [11, p. 57]).

² Lenkijos Baudžiamojo proceso kodeksas šia nuostata buvo papildytas 2004 m. kovo 18 d. įstatymu, priimtu siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pamatinį sprendimą Nr. 2002/584 dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos.

³ T. y. pagal Akto dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų 39 straipsnį.

⁴ Įdomu tai, kad Vokietijos Federaliniam Konstituciniam Teismui sprendžiant iš esmės analogišką bylą argumentai, susiję su valstybės tarptautiniais įsipareigojimais, neturėjo lemiamos reikšmės. Šis Teismas taip pat pripažino, kad įstatymas, įgyvendi-

Kai kurie autoriai tarp argumentų, kuriais konstituciniai teismai grindžia termino atidėjimą, mini dar vieną, vadinamąjį „legislatyvinį“ argumentą, susijusį su įstatymų leidybos procedūrų trukme [13, p. 54; 17, p. 70]. Tačiau iš tiesų į šią aplinkybę atsižvelgiama ne tiek motyvuojant patį sprendimą taikyti atidėjimo institutą, kiek sprendžiant klausimą dėl atidėjimo termino ilgumo. Sprendžiant šį klausimą taip pat įvertinama, kokią reikšmę teisės normos, kurių galiojimas pratęsiamas, turi viso teisės instituto funkcionavimui, kokią įtaką jų palikimas teisės sistemoje turės valstybės ar individualių asmenų interesams ir pan. Tais atvejais, kai konstitucinio teismo sprendimas susijęs su finansinėmis išlaidomis, nenumatytomis valstybės biudžete, vienas iš esminių kriterijų nustatant atidėjimo terminą yra biudžetiniai metai.

Kalbant apie nekonstitucinių nuostatų galiojimo pratęsimą negalima išvengti klausimo, kokius teisinius padarinius toks sprendimas sukelia konkrečioje byloje, iš kurios kilo konstitucinis ginčas. Ar tokio pobūdžio sprendimas reiškia, kad konstitucijai prieštaraujanti pripažinta nuostata turi būti taikoma ir toje byloje, kurią nagrinėjęs teismas inicijavo jos konstitucingumo tyrimą, arba – jeigu toks sprendimas priimtas išnagrinėjus konstitucinį skundą – kad pareiškėjas, nors ir laimėjęs bylą konstituciniame teisme, negali reikalauti, kad jo atžvilgiu priimtas individualus sprendimas būtų pakeistas? Nepaisant svarių argumentų, pagrindžiančių būtinybę pratęsti nekonstitucinių nuostatų galiojimą, tokia situacija atrodytų gana paradoksali ir prieštaraujanti konstitucinio skundo bei teismo kreipimosi institutų paskirčiai – juk konkrečią bylą nagrinėjančio teismo kreipimasis, o juo labiau konstitucinis skundas yra skirti apsaugoti visų pirma individualų interesą; viešojo intereso apsaugos funkcija šiais atvejais yra antraeilė. Tačiau skirtingose šalyse šie klausimai sprendžiami nevienodai. Štai, pavyzdžiui, Austrijos Konstitucijoje (139 str. 6 d., 140 str. 7 d.) yra tiesiogiai nustatyta, kad net ir atidėjus teisės akto panaikinimo terminą šis aktas negali būti taikomas toje byloje, iš kurios kilo konstitucinis ginčas (vok. *Anlassfall*).¹ Tuo tarpu Lenkijoje padėtis šiuo požiūriu kiek kitokia. Ilgą laiką Lenkijos Konstitucinis Tribunolas laikėsi nuostatos, kad atidėjus terminą, nuo kurio prieštaraujanti Konstitucijai pripažinta norma neteks galios, nė vienas teismas negali atsakyti jos taikyti.² Tai reiškė, kad tuo atveju, jeigu toks Tribunolo sprendimas priimtas išnagrinėjus konstitucinį skundą, jį pateikęs asmuo tik pasibaigus nustatytam terminui gali kreiptis į atitinkamą teismą, kad nekonstitucine norma pagrįstas individualus sprendimas būtų pakeistas, o jeigu terminas atidėtas išnagrinėjus teismo kreipimąsi dėl konkrečioje byloje taikytinos normos konstitucingumo, spręsdamas šią bylą teismas turi tą normą taikyti. Kadangi Lenkijos Konstitucija numato galimybę atnaujinti remiantis Konstitucijai prieštaraujančiais norminiais aktais išnagrinėtas bylas ir panaikinti jose priimtus sprendimus, nuolat vyko polemika, ar praėjus Konstitucinio Tribunolo nustatytam terminui gali būti atnaujinamos ir tos bylos, kuriose galutiniai sprendimai priimti būtent per šį terminą.³ Šias dilemas, susijusias su nekonstitucinių normų taikymo pratęsimu, Konstitucinis Tribunolas išsprendė tik praėjus septyneriems metams nuo Lenkijos Konstitucijos priėmimo – 2004 m. gegužės 18 d. nutarime jis pirmą kartą konstatavo, kad Konstitucijai prieštaraujančios nuostatos galios netekimo termino atidėjimas reiškia, jog toks nutarimas sukelia teisinius padarinius, turėsiančius reikšmės ateityje, ir juo remiantis negali būti kvestionuojami anksčiau priimti įsiteisėję teismų sprendimai, išskyrus sprendimą, kuris buvo priimtas konstitucinį skundą padavusio asmens byloje [21; 22]. Beje, jau minėtame 2005 m. balandžio 27 d. nutarime P 1/05 Tribunolas aiškiai konstatavo, kad Konstitucijoje įtvirtinta Lenkijos pareiga laikytis ją saistančių tarptautinių sutarčių ir stojant į Europos Sąjungą prisiimti įsipareigojimai neleidžia bylos, kurią nagrinėjusio teismo kreipimasis sudarė šios konstitucinės justicijos bylos pagrindą, atžvilgiu netaikyti termino atidėjimo padarinių [16].

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų įsigaliojimo atidėjimas

Lietuvos Respublikos Konstitucija tiesiogiai nenumato jokių teisinių priemonių, kurios leistų išvengti teisinio vakuumo ar kitų nepageidautinų padarinių, galinčių kilti dėl staigaus Konstitucijai

nantis pamatinį sprendimą dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, prieštarauja Vokietijos Pagrindiniam Įstatymui, tačiau iš viso galimų sprendimų dėl nekonstitucingumo formų „arsenalą“ pasirinkdamas įstatymo pripažinimą niekiniu, „užprogramavo“ priešingus nei Lenkijoje savo nutarimo padarinius. Paskelbęs minėtą įstatymą niekiniu, Teismas panaikino juo pagrįstą bendrosios kompetencijos teismo sprendimą, kuriuo buvo leista perduoti Vokietijos pilietį Ispanijos teismams institucijoms, ir konstatavo, kad tol, kol įstatymų leidėjas nepriims naujo įstatymo, išduoti Vokietijos piliečius kitoms Europos Sąjungoms valstybėms narėms neleidžiama (žr. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 18 d. nutarimą 2BvR 2236/04, <http://www.bverfg.de>).

¹ Vadinamoji „premiya už aktyvumą“ (vok. *Ergreiferprämie*).

² Žr., pvz., Lenkijos Konstitucinio Tribunolo 2003 m. liepos 2 d. nutarimą K 25/01.

³ Žr., pvz., [18, p. 83; 19, p. 398–400; 20].

prieštaraujančių normų pašalinimo iš teisės sistemos, tad problemos sprendimo būdą teko surasti Konstituciniam Teismui. Atsižvelgiant į Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį, nustatančią, kad įstatymas arba kitas teisės aktas negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas dėl šio akto nekonstitucingumo, pratęsti nekonstitucinėmis pripažintų normų taikymą būtų labai komplikuota, nors, tinkamai motyvavus, iš principo įmanoma, kaip rodo Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo patirtis. Tačiau Lietuvos Konstitucinis Teismas rado kitą, reikia pripažinti gana racionalų, sprendimo variantą – jis nusprendė atidėti ne ydingų teisės normų galios netekimo terminą, kaip tai daro daugelio valstybių konstituciniai teismai, o savo nutarimo oficialų paskelbimą ir įsigaliojimą.

Pirmą kartą tai buvo padaryta 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimu, priimtu išnagrinėjus bylą dėl Vietos savivaldos įstatymo nuostatų konstitucingumo [23]. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad jis turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, spręsti, kada turi būti oficialiai paskelbtas jo nutarimas. Beje, kartu Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad nutarimai, susiję su žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių apsauga, visais atvejais oficialiai skelbiami nedelsiant.¹ Pripažinęs prieštaraujančiomis Konstitucijai kai kurias Vietos savivaldos įstatymo nuostatas Teismas pažymėjo, kad jos yra sistemiskai susijusios su daugeliu kitų šio įstatymo nuostatų, tad jeigu Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas iškart po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje, vietos savivaldos teisiniame reguliavime susidarytų vakuumas, kuris iš esmės sutrikdytų vietos savivaldos mechanizmo funkcionavimą ir valstybės valdymą. Atsižvelgdamas į tai, jog šiam teisinio reguliavimo vakuumui pašalinti reikalingas tam tikras laikas, Konstitucinis Teismas nustatė, kad nutarimas oficialiai skelbtinas „Valstybės žiniuose“ praėjus dviem mėnesiams nuo jo paskelbimo viešame Konstitucinio Teismo posėdyje.²

Vėlesniuose savo nutarimuose Konstitucinis Teismas išdėstė išsamesnius nutarimų įsigaliojimo atidėjimo motyvus: „Konstitucinis Teismas gali atidėti savo nutarimo oficialų paskelbimą, jeigu tai būtina, kad įstatymų leidėjas turėtų laiko pašalinti tas *lacunae legis*, kurios atsirastų, jeigu atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje ir jeigu jos sudarytų prielaidas iš esmės paneigti tam tikras Konstitucijos ginamas, saugomas vertybes. Konstitucinio Teismo nutarimo (*inter alia* nutarimo, kuriuo tam tikras įstatymas (jo dalys) pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai) oficialaus paskelbimo atidėjimas – iš Konstitucijos kylanti prielaida išvengti tam tikrų visuomenei ir valstybei, žmonių teisėms ir laisvėms nepalankių padarinių, kurie galėtų atsirasti, jeigu atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje ir tą jo oficialaus paskelbimo dieną įsigaliojotų.“ [3; 4].

Antrą kartą Konstitucinis Teismas atidėjo savo nutarimo oficialų paskelbimą išnagrinėjęs bylą dėl kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai [4]. Pripažinęs prieštaraujančiomis Konstitucijai šio įstatymo nuostatas, pagal kurias nustatyti kompensacijų dydžius, mokėjimo tvarką ir terminus buvo pavesta Vyriausybei, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad jeigu šis nutarimas būtų oficialiai paskelbtas tuoj pat po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje, šios nuostatos nuo nutarimo oficialaus paskelbimo dienos negalėtų būti taikomos ir atsirastų tokių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą teisinio reguliavimo neapibrėžčių bei teisinio reguliavimo spragų, dėl kurių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas būtų iš esmės sutrikdytas, gal net laikinai nutrūktų. Teismas pabrėžė, jog įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymą atitinkamai pakeisti ir (arba) papildyti taip, kad jo nuostatos atitiktų Konstituciją ir kad nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimas nebūtų sutrikdytas ar sustabdytas, kad jis nenutrūktų – kad valstybė galėtų tinkamai, laiku įvykdyti savo prisiimtus įsipareigojimus, šis procesas turi vykti nuosekliai ir nepertraukiamai. Atidėdamas oficialų nutarimo paskelbimą „Valstybės žiniuose“ iki 2005 m. gruodžio 30 d. Konstitucinis Teismas šioje byloje atsižvelgė ne tik į tai, kad įstatymų pakeitimams padaryti reikia tam tikro laiko, bet ir į tai, kad valstybės finansinių įsipareigojimų asmenims, kuriems nuosavybės teisės į išlikusį nekilno-

¹ Kaip rodo užsienio valstybių konstitucinių teismų patirtis, neretai būtent dėl asmenų teises reglamentuojančio teisinio reguliavimo staigaus pašalinimo iš teisės sistemos gali atsirasti spragų, sukeliančių pavojų tų asmenų ar kitų socialinių grupių teisėms ir teisėtiems interesams, arba prireikti didelių valstybės biudžete nesuplanuotų finansinių išlaidų, todėl ir tokiais atvejais gali iškilti būtinybė atidėti nutarimo įsigaliojimą. Vėlesnė Konstitucinio Teismo praktika tai patvirtino – jau kitą kartą Konstitucinis Teismas atidėjo nutarimo, kuriuo, be kita ko, buvo konstatuotas prieštaravimas nuosavybės teisių apsaugą įtvirtinančioms Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalims, oficialų paskelbimą (žr. [4]).

² Beje, įstatymų leidėjas, 2003 m. spalio 28 d. priėmęs atitinkamą pataisą, Konstitucinio Teismo teisę savo aktuose nustatyti oficialaus jų paskelbimo datą įtvirtino ir Konstitucinio Teismo įstatyme (84 str. 4 d.).

jamą turtą yra atkuriamos mokant pinigines kompensacijas, vykdymas yra susijęs su valstybės biudžeto sudarymu ir atitinkamu valstybės finansinių išteklių persikirstymu.

Taigi Lietuvos Konstitucinis Teismas atideda savo nutarimų oficialų paskelbimą vadovaudamasis iš esmės tais pačiais motyvais, kuriais užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje grindžiamas nekonstitucinėmis pripažintų normų taikymo pratęsimas, – t. y. siekdamas užkirsti kelią teisinio reguliavimo spragoms, dėl kurių galėtų atsirasti visuomenei, valstybei, žmonių teisėms ir laisvėms nepalankių padarinių, taip pat atsižvelgdamas į savo nutarimo poveikį valstybės finansams. Tačiau esminis Lietuvos ir užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikos skirtumas yra tas, kad pratęsus nekonstitucinio įstatymo galiojimą jis turi būti taikomas nepaisant to, jog įsigaliojusi konstitucinio teismo sprendimu yra pripažintas prieštaraujanti konstitucijai, tuo tarpu Lietuvos Konstituciniam Teismui atidėjus savo nutarimo oficialų paskelbimą ir įsigaliojimą įstatymas, kurio atitiktis Konstitucijai buvo tirama, galioja ir turi būti taikomas, nes kol Konstitucinio Teismo nutarimas nėra įsigaliojęs, to įstatymo konstitucingumo prezumpcija dar nėra paneigta. Tad Lietuvos Konstitucinio Teismo pasirinktas atidėjimo variantas neduoda pagrindo kontroversijoms, kurias neišvengiamai sukeltų Konstitucijai prieštaraujančiomis pripažintų teisės normų tolesnis taikymas; kartu nutarimo paskelbimo atidėjimas konkrečiosios konstitucingumo kontrolės atveju sudaro prielaidas, kad toje byloje, kurią nagrinėjantis teismas kreipėsi į Konstitucinį Teismą, pagrįstai suabejoję taikytinos normos konstitucingumu, ši norma nebūtų taikoma (nes, kol Konstitucinio Teismo nutarimas nėra oficialiai paskelbtas ir įsigaliojęs, teismui nėra pagrindo atnaujinti sustabdytosios bylos nagrinėjimą). Taigi šiuo atžvilgiu nutarimo įsigaliojimo atidėjimas yra priimtinesnė teisinė priemonė nei nekonstitucinėmis pripažintų normų galiojimo pratęsimas, galintis sukelti papildomų teisinių dilemų.

Kartu reikėtų atkreipti dėmesį ir į dar vieną aspektą, kuriuo Lietuvos Konstitucinio Teismo pasirinktas atidėjimo variantas skiriasi nuo užsienio valstybių konstitucinių teismų taikomo nekonstitucinių normų galiojimo pratęsimo. Turint minty, kad tiek nutarimo oficialaus paskelbimo atidėjimas, tiek nekonstitucinėmis pripažintų normų taikymo pratęsimas pasiteisina tik tuo atveju, jeigu įstatymų leidėjas (ar kitas teisėkūros subjektas) laiku pataiso ydingą teisinį reguliavimą, reikia pabrėžti, kad formaliąja teisine prasme tokią pareigą įstatymų leidėjui sukelia tik *įsigaliojęs* konstitucinio teismo sprendimas, iš kurio išplaukia, kad konstituciją atitinkančiai padėčiai atkurti nepakanka pašalinti nekonstitucines nuostatas iš teisinės apyvartos, o būtina įstatymų leidėjo intervencija. Taigi įsigaliojus konstitucinio teismo sprendimui, kuriuo iki tam tikro termino pratęsimas nekonstitucinių nuostatų taikymas, kad būtų išvengta teisinio reguliavimo spragų, kol bus priimtos atitinkamos įstatymo pataisos, įstatymų leidėjui kyla teisinė pareiga iki nustatyto termino įvykdyti šį sprendimą ir pakeisti konstitucijai prieštaraujantį reguliavimą. Beje, suprasdamas, kad tik nuo jo operatyvumo priklausys, kaip ilgai teisės sistemoje turės būti toleruojamos antikonstitucinėmis pripažintos nuostatos, įstatymų leidėjas turėtų tai padaryti kuo skubiau. Jeigu įstatymų leidėjas neįvykdytų savo pareigos iki nustatyto termino, tai galėtų būti traktuojama kaip neteisėtas neveikimas, dėl kurio galima paduoti konstitucinį skundą (pvz., Austrijoje [24, p. 76], Vokietijoje [25, p. 13]) ar netgi reikalauti atlyginti dėl tokio įstatymų leidėjo neveikimo patirtą žalą (pvz., Lenkijoje [26, p. 59–60]).

Tuo tarpu Lietuvoje tol, kol Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo tam tikras teisinis reguliavimas pripažintas prieštaraujanti Konstitucijai, nėra įsigaliojęs (jo oficialus paskelbimas ir įsigaliojimas atidėtas), jis teisine prasme neįpareigoja įstatymų leidėjo imtis atitinkamų legislatyvinų veiksmų. Atidėdamas savo nutarimo oficialų paskelbimą Konstitucinis Teismas tik suteikia įstatymų leidėjui galimybę *savo iniciatyva* suderinti teisinį reguliavimą su Konstitucijos reikalavimais ir taip „užbėgti už akių“ teisiniams padariniams, kurie kiltų įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui. Suprantama, deramai savo konstitucinę priedermę vykdantis įstatymų leidėjas, jausdamasis atsakingas už tai, kad teisės sistema būtų darni ir funkcionali, turėtų pasinaudoti šia galimybe ir priimti atitinkamas pataisas, nelaukdamas, kol įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui atsirastų teisinio reguliavimo spragų. Beje, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad leisdamas naujus, keisdamas, papildydamas galiojančius įstatymus įstatymų leidėjas turi atsižvelgti ir į oficialiai dar nepaskelbtame Konstitucinio Teismo nutarime (išvadoje, sprendime) išdėstyta Konstitucijos nuostatų sampratą, kitus teisinius argumentus, nes priešingu atveju galėtų būti sudarytos prielaidos įstatymus, jeigu dėl jų konstitucingumo būtų kreiptasi į Konstitucinį Teismą, pripažinti prieštaraujantiems Konstitucijai [3].¹ Taigi, jeigu įstatymų leidėjas, kol

¹ Visiškai pritariant šiai Konstitucinio Teismo nuostatai, norėusi tik pabrėžti, kad įstatymų leidėjas ir kiti teisėkūros subjektai atsižvelgti į *dar neįsigaliojusiam* Konstitucinio Teismo akte išdėstytus argumentus turėtų dėl to, kad šie argumentai atskleidžia Konstitucijos nuostatų sampratą, iš jos kylančius reikalavimus teisės aktų turiniui ir leidžia prognozuoti, kaip Konstitucinis Teismas vertintų šių reikalavimų neatitinkantį teisinį reguliavimą. Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad sprenddamas analogiškus konstitucinius ginčus jis vadovaujasi ankstesnėse bylose suformuota doktrina, atskleidžiančia Konstitucijos turinį [27; 28]. Taigi, nepaisydamas Konstitucinio Teismo aktuose, taip pat ir dar neįsigaliojusiuose, išdėstytų argumentų (tiek *ratio de-*

Konstitucinio Teismo nutarimas nėra įsigaliojęs, imtųsi taisyti ydingą teisinį reguliavimą, jis turėtų atsižvelgti į tame nutarime, nors dar ir neįsigaliojusiame, išdėstytus argumentus, kuriais remdamasis Teismas padarė išvadą, kad šis teisinis reguliavimas neatitinka Konstitucijos reikalavimų. Tačiau jeigu per tą laiką, kuriam atidėtas Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimas, įstatymų leidėjas apskritai nesiimtų jokių veiksmų, tai negalėtų būti vertinama kaip Konstitucinio Teismo nutarimo nevykdymas, nes, kaip jau minėta, formalioju teisiniu požiūriu įstatymų leidėjo pareiga vykdyti Konstitucinio Teismo nutarimą atsiranda tik jam įsigaliojus. Šios, kylančios iš įsigaliojusio Konstitucinio Teismo nutarimo, legislatyvinės pareigos nevykdymas teoriškai galėtų užtraukti valstybės atsakomybę už įstatymų leidėjo neveikimu konkrečioms asmenų teisėms padarytą žalą, bet praktiškai tai sunkiai įsivaizduojama vien jau dėl to, kad, kitaip nei minėtose užsienio valstybėse, nebūtų aišku, per kiek laiko nuo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo įstatymų leidėjas turėtų įvykdyti šią savo pareigą ir nuo kio momento atitinkamų pataisų nepriėmimas galėtų būti vertinamas kaip neteisėtas įstatymų leidėjo neveikimas.

Kadangi Konstitucinio Teismo nutarimų oficialaus paskelbimo ir įsigaliojimo atidėjimas jokios teisinės pareigos įstatymų leidėjui nesukuria, akivaizdu, kad tokia Teismo praktika remiasi pasitikėjimu įstatymų leidėjo atsakingu požiūriu į savo konstitucinę priedermę ir jo gera valia. Beje, šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Konstitucinis Teismas savo nutarimų įsigaliojimą atideda gana neilgam laikui palyginti su užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje įprastais terminais. Reikia pažymėti, kad pirmą kartą Konstituciniam Teismui atidėjus 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimo oficialų paskelbimą, Seimas sureagavo labai operatyviai ir jau po mėnesio priėmė atitinkamas Vietos savivaldos įstatymo pataisas.¹ Jeigu ir ateityje tokiais atvejais Seimas efektyviai išnaudos jam skiriamą laiką ydingam teisiniui reguliavimui pakeisti, Konstitucinio Teismo nutarimų oficialaus paskelbimo atidėjimą bus galima vertinti kaip išties pasiteisinusią ir netgi racionalesnę praktiką nei užsienio valstybių konstitucinių teismų taikomas nekonstitucinių normų galiojimo pratęsimas (neretai gana ilgam terminui), keliantis ne tik teorinio pobūdžio abejonių, bet ir tam tikrų praktinių dilemų.

cidendi, tiek obiter dicta), įstatymų leidėjas (ar kitas teisėkūros subjektas) rizikuotų, kad jo priimtas teisės aktas ateityje gali būti pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai (toms Konstitucijos nuostatomis, kurių sampratos, atskleistos Konstitucinio Teismo akte, nebuvo paisoma).

Būtent taip atsitiko, kai Seimas 2003 m. sausio 28 d. priimta Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatyme nustatė teisinį reguliavimą, kuriuo nepaisė Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime (įstatymo priėmimo metu dar neįsigaliojusiame) suformuluotus konstitucinių nuostatų dėl savivaldybės tarybos nario pareigų nesuderinamumo su kitomis Konstitucijoje ir įstatymuose nurodytomis pareigomis sampratos, – Konstitucinis Teismas 2003 m. gegužės 30 d. nutarimu [27] pripažino šį teisinį reguliavimą prieštaraujančiu daugybei Konstitucijos nuostatų, iš kurių kyla draudimas asmenims, vykdančioms funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią, taip pat valstybės pareigūnams, pagal Konstituciją ir įstatymus turintiems įgaliojimus kontroliuoti ar prižiūrėti savivaldybių veiklą, ir savivaldybių taryboms atskaitingų vykdomųjų organų pareigūnams tuo pat metu toliau eiti savo pareigas ir būti savivaldybių tarybų nariais.

Tačiau, turint mintį, kad minėtas įstatymas buvo priimtas dar prieš įsigaliojant Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimui, diskutuotina atrodo Konstitucinio Teismo išvada, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas ginčijamą teisinį reguliavimą, „nepaisė iš Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalių kylančio draudimo vėliau priimtais įstatymais ir kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris nesiderina su Konstitucijos nuostatų samprata, išdėstyta Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime,“ ir, „pažeisdamas Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalis – mėgindamas įveikti Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimo galią, – viršijo jam Konstitucijoje nustatytus įgaliojimus, pažeidė konstitucinį valdžių padalijimo principą“. Juk Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalyse yra apibrėžta Konstitucinio Teismo aktų teisinė galia, kurią jie įgyja, kai yra oficialiai paskelbiami ir įsigalioja. Tad abejotina, ar neatsižvelgimas į neįsigaliojusiame Konstitucinio Teismo akte išdėstytus argumentus gali būti vertinamas kaip Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas pažeidžiantis mėginimas įveikti šio akto galią. Autorės nuomone, įstatymų leidėjo ir kitų teisėkūros subjektų pareiga atsižvelgti į dar negaliojančiame Konstitucinio Teismo akte išdėstytą konstitucinę doktriną kyla ne iš šio akto ir Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalių, kuriose yra apibrėžta oficialiai paskelbtų ir įsigaliojusį Konstitucinio Teismo aktų teisinė galia, o iš Konstitucijos viršenybės principo ir tų Konstitucijos nuostatų, kurių turinys išaiškintas Teismo priimta akte. Ir tik įsigaliojusį Konstitucinio Teismo aktų nepaisymas vertintinas dar ir kaip Konstitucijos 107 straipsnio 1 ir 2 dalių bei konstitucinio valdžių padalijimo principo pažeidimas.

¹ Žr. 2003 m. sausio 28 d. priimtą Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3, 5, 6, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 29, 30, 31, 33, 49, 50 straipsnių pakeitimo ir 19 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymą // Žin. 2003. Nr. 17–704.

Tiesa, kaip jau minėta, reaguodamas į Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimą ir keisdamas su vietos savivalda susijusius įstatymus Seimas vėl pažeidė Konstitucijos reikalavimus: 2003 m. sausio 28 d. priimta Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatyme nustatyti teisiniu reguliavimu nepaisė minėtame Konstitucinio Teismo nutarime suformuluotus konstitucinių nuostatų dėl savivaldybės tarybos nario pareigų nesuderinamumo su kitomis Konstitucijoje ir įstatymuose nurodytomis pareigomis sampratos, todėl Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimu [27] šio įstatymo nuostata, įtvirtinusi ydingą teisinį reguliavimą, buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai; be to, Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimu [3] visas įstatymas buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai pagal priėmimo tvarką.

Šio straipsnio pateikimo redakcijai metu Seime jau yra pradėtos legislatyvinės procedūros, reaguojant į Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. priimtą nutarimą, kurio oficialus paskelbimas atidėtas iki 2005 m. gruodžio 30 d., tad galima tikėtis, kad reikiamos įstatymo, reglamentuojančio kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą klausimus, pataisos bus priimtos laiku, t. y. kol įsigalios minėtas Konstitucinio Teismo nutarimas.

Išvados

1. Lietuvos Konstitucinio Teismo pasirinktas atidėjimo variantas, kai atidedamas ne ydingų teisės normų galios netekimas, o Konstitucinio Teismo nutarimo oficialus paskelbimas ir įsigaliojimas, ne tik neduoda pagrindo teorinio pobūdžio kontroversijoms, kurias kelia nekonstitucinėmis pripažintų teisės normų tolesnis taikymas, bet ir leidžia išvengti tam tikrų papildomų praktinių dilemų.

2. Kita vertus, kol Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo tam tikras teisinis reguliavimas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, nėra įsigaliojęs (jo oficialus paskelbimas ir įsigaliojimas atidėtas), jis formaliaja teisine prasme neįpareigoja įstatymų leidėjo imtis atitinkamų legislatyvinų veiksmų, taigi iš esmės tik nuo Seimo atsakingo požiūrio į savo konstitucinę priedermę ir geros valios priklausys, ar Lietuvos Konstitucinio Teismo pasirinktas atidėjimo variantas bus efektyvus. Kol kas dar kiek per anksti daryti kokias nors išvadas šiuo požiūriu (nes iki šiol Konstitucinio Teismo nutarimų oficialus paskelbimas buvo atidėtas tik du kartus). Tačiau jeigu ateityje tokiais atvejais Seimas efektyviai išnaudotų jam skiriamą laiką ydingam teisiniam reguliavimui pakeisti, Konstitucinio Teismo nutarimų oficialaus paskelbimo atidėjimą būtų galima vertinti kaip tinkamiausią pasirinkimą.

3. Siekiant išvengti problemų, susijusių su teisės sistemos pokyčiais, pašalinus iš jos nekonstitucines teisės normas, užsienio valstybių konstitucinių teismų praktikoje yra taikomas ne tik ydingų teisės normų galios netekimo atidėjimas, bet ir įvairūs kiti būdai: anksčiau galiojusių teisės normų „atgijimas“, nurodymas teismams sustabdyti procesą nagrinėjamosiose bylose, kol įstatymų leidėjas pakeis konstitucijai prieštaraujantį reguliavimą, laikino teisinio reguliavimo nustatymas konstitucinio teismo sprendime ir kt. Kuo daugiau įvairių teisinių priemonių konstitucinis teismas turi, tuo lanksčiau jis gali koreguoti savo sprendimų padarinius, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją. Galbūt ne visos paminėtos teisinės priemonės būtų besąlygiškai priimtinos Lietuvos teisinėje sistemoje, tačiau kai kurios iš jų atrodo iš tiesų gana racionalios ir tam tikrais atvejais galėtų būti pritaikytos ir Lietuvos Konstitucinio Teismo praktikoje.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Žin. 2003. Nr. 68–3094.
2. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Žin. 2004. Nr. 56–1948.
3. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2005 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Žin. 2005. Nr. 9–289.
4. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) bei 2 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, <http://www.lrkt.lt>.

5. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio antrosios dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Žin.* 1994. Nr. 31–562.
6. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtai kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Žin.* 2000. Nr. 54–1587.
7. **Kelsen H.** La garantie juridictionnelle de la Constitution (La justice constitutionnelle), *Revue du droit public et de la science politique en France et à l'étranger*, 1928, vol. XLV, p. 197–257 (šaltinis nurodytas pagal **Granat M.** *Sądowa kontrola konstytucyjności prawa w państwach Europy Środkowej i Wschodniej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2003).
8. **Lapinskas K.** Acts of the Constitutional Court // *Constitutional Justice in Lithuania*. – Vilnius, 2003.
9. **Zoll A.** Skuteczność orzeczeń Polskiego Trybunału Konstytucyjnego, // *Ius et lex (księga jubileuszowa ku czci prof. A. Strzembosza)*. – Lublin, 2002.
10. **Safjan M.** O obowiązywaniu niekonstytucyjnych przepisów // *Rzeczpospolita*. 2003. Nr. 10.
11. Informacja o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w 2004 r., <http://www.trybunal.gov.pl>.
12. **Safjan M.** Sprawiedliwość czasem odraczana // *Rzeczpospolita*. 2003. Nr. 82.
13. **Florczyk M.** Skutki prawne odroczenia przez Trybunał Konstytucyjny terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego // *Przegląd Sejmowy*. 2003. Nr. 2(55).
14. **Repel J.** Skutki prawne orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w sprawie skargi konstytucyjnej // *Skarga konstytucyjna* (praca zbiorowa pod red. J. Trzcirskiego). – Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2000.
15. **Kosikowski C.** Gospodarka i finanse publiczne w nowej Konstytucji // *Państwo i Prawo*. 1997. Nr. 11–12 (621–622).
16. **Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo** 2005 m. balandžio 27 d. nutarimas P 1/05, <http://www.trybunal.gov.pl>.
17. **Zwierzykowski P.** *Kompetencja Trybunału Konstytucyjnego do odraczania terminu utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego (geneza i praktyka)*. – Poznań, 2002.
18. **Safjan M.** Trybunał Konstytucyjny po 1997 roku – przełom czy kontynuacja? // *Trybunał Konstytucyjny (Księga XV-lecia)*. – Warszawa, 2001.
19. **Czeszejko-Sochacki Z.** *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce na tle porównawczym*. – Warszawa: Wydawnictwa Trybunału Konstytucyjnego, 2003.
20. **Łętowska E.** Bez jasnej odpowiedzi // *Rzeczpospolita*. 2003–01–08.
21. **Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo** 2004 m. gegužės 18 d. nutarimas SK 38/03, <http://www.trybunal.gov.pl>.
22. **Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo** 2004 m. spalio 27 d. nutarimas SK 1/04, <http://www.trybunal.gov.pl>.
23. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Žin.* 2003. Nr. 19–828.
24. **Banaszak B.** *Sądownictwo konstytucyjne a ochrona podstawowych praw obywatelskich. RFN, Austria, Szwajcaria*. – Wrocław, 1990.
25. **Bosek L.** *Zaniechanie prawodawcze jako przedmiot kontroli sądowej (analiza porównawcza)*, Biuro Trybunału Konstytucyjnego, 2003.
26. **Safjan M.** *Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej (po 1 września 2004 r.)*. – Warszawa: LexisNexis, 2004.
27. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“ // *Žin.* 2003. Nr. 53–2361.
28. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // *Žin.* 2004. Nr. 181–6708.

Postponement of the Removal of Non-Constitutional Legal Acts from the Legal System in the Practice of Constitutional Courts of Lithuania and Foreign Countries

***Doctoral Candidate Viktorija Staugaitytė
Mykolas Romeris University***

Keywords: *negative consequences of decisions of constitutional courts, postponement of the term when a non-constitutional legal act loses its force, effect of decisions pro futuro, postponement of coming into force of Constitutional Court rulings.*

SUMMARY

Removal by the Constitutional Court ruling of a non-constitutional law or other legal act from the legal system may result in appearance of gaps in legal regulation, as well as in other undesirable consequences. Avoiding the problems related with changes in the legal system that occur after elimination of non-constitutional provisions, various measures are being applied in practise of constitutional courts of foreign countries. The postponement of the term when non-constitutional legal acts lose their force is prevailing.

In this article one surveys substantial peculiarities of the practise of constitutional courts of foreign countries as well as of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania applying the institution of postponement. One also discusses basic arguments by means of which the constitutional courts of various countries justify their decisions to postpone the elimination of non-constitutional provisions from the legal system. Some theoretical and practical aspects of the legal consequences of such decisions are being discussed as well.

The constitutions and/or the laws of a number of countries provide constitutional courts, after they recognise a law of other legal act as being in conflict with the Constitution, with the discretion to postpone the term when this legal act loses its force. After the decision of a constitutional court, prolonging to a particular term the application of non-constitutional provisions in order to avoid gaps in legal regulation until respective amendments are adopted, comes into force, the legislator is under a legal obligation to implement this decision and to amend the non-constitutional legal regulation until the defined term. The substantial axiological argument that justifies a temporary keeping of non-constitutional provisions in the legal system is an attempt to avoid consequences that can violate constitutional values even more than the ones that could be caused by a temporary application of non-constitutional provisions.

The Constitution of the Republic of Lithuania does not directly provide for any legal instruments that could allow avoiding a legal vacuum or other undesirable consequences that could originate from a sudden elimination of non-constitutional provisions from the legal system. Therefore it was the Constitutional Court that had to find a solution to this problem. Considering that, according to Paragraph 1 of Article 107 of the Constitution, a law or any other legal act may not be applied from the day of official promulgation of the decision of the Constitutional Court that the act in question is inconsistent with the Constitution, the Constitutional Court of the Republic of Lithuania decided to postpone the official publishing and coming into force of its ruling instead of postponing the term when deficient legal norms lose their force which is practised by the constitutional courts of a number of countries. The reason for that was to provide for a period necessary for the legislator to eliminate the gaps in law that could emerge if the ruling of the Constitutional Court had been officially published immediately after its public announcement in the hearing of the Constitutional Court. It is stressed in this article that the given variant of postponement is in some aspects a more acceptable legal measure than prolongation of validity of the legal norms recognised as non-constitutional that may cause not only theoretical incertitude but also certain practical dilemmas. Alongside, attention is drawn to the fact that the ruling of the Constitutional Court that has not yet come into force in a formal legal sense does not oblige the legislator to undertake respective legislative actions. Therefore the effectiveness of the variant of postponement chosen by the Constitutional Court of the Republic of Lithuania will basically depend only upon the responsible attitude of the Seimas towards its constitutional obligations and its good will.